

Josina Rebecca Zegers werd in 1869 ingeschreven in de Rotterdamse bevolkingsregisters met als beroep 'publieke vrouw'. Uitsnede uit bevolkingsregister 1860-1880, stadsarchief Rotterdam, ze was toen 19 jaar

Van meisje van stand tot prostituee

In de negentiende eeuw stond een goede start in het leven niet garant voor een goed vervolg, zoals het verhaal van mijn onfortuinlijke voormoeders aantoont. Auteur Jacqueline Verkleij

De Zeeuwse Marie Versprille was een van de zestien kinderen van Josina Goetgeluk en Lieven Versprille, schout en later burgemeester van de gemeente Heille. Rond 1840 verhuisde het gezin – of althans, wat daarvan over was: zeven nakomelingen waren inmiddels overleden – naar Sluis, waar Lieven en Josina koeien gingen houden. Daar ontmoette Marie de broodbakker annex timmerman Jacobus Wilhelmus Zegers. Hun oudste drie kinderen werden geboren in Sluis, het vierde

in Sint Anna ter Muiden, en het vijfde en laatste in Ridderkerk. Het gezin was onderweg naar Rotterdam, mogelijk op zoek naar een beter bestaan. Helaas kwamen ze naar alle waarschijnlijkheid bedrogen uit, want ze waren niet de enigen die op het idee waren gekomen. In de tweede helft van de negentiende eeuw nam het inwonertal van de havenstad sterk toe. Veel immigranten van het platteland, uit Zeeland en Noord-Brabant, kwamen net als Jacobus en Marie op de werkgelegenheid in de stad af. Aanvan-

kelijk werd de huisvesting van de nieuwkomers aan het particulier initiatief overgelaten, maar het stadsbestuur moest snel ingrijpen. Door de slechte woonomstandigheden en erbarmelijke hygiënische toestand werd de situatie al snel onhoudbaar. Desalniettemin lijken de jongste drie kinderen Zegers redelijk goed terechtgekomen te zijn. Johannes Levinus werd timmerman, Maria Magdalena trouwde met een assistent bij de posterijen, en Wilhelmus Jacobus koos voor het beroep van

De Rotterdamse Trouwsteeg in 1908, een van de straten waar Josina en haar kinderen meerdere malen stonden ingeschreven.

Coll. Henri Berssenbrugge, Stadsarchief Rotterdam

gezet, die eveneens bij Josina inwoonden. De adressen die op de kaart vermeld staan, bevonden zich in de Zandstraatbuurt, een berucht deel van de stad waar alle aspecten van het uitgaansleven te zien waren: variëte, prostitutie, criminaliteit. Een van de straten waar Josina en haar kroost meerdere malen stonden ingeschreven is de Trouwsteeg, een smal slop met verkrotte huizen. Meisjes van lichte zeden huurden er kamers waar ze gefrequentieerd werden door zeelieden die de havenstad aandedden. Josina was een van hen, en mogelijk mijn overgrootmoeder Maria Helena en haar zus eveneens.

Koekoeksjong

Toen haar dochter Wilhelmina (mijn oma) vijf jaar oud was, trouwde Maria Helena met de rooms-katholieke Franciscus Segers, een koopman in ijzerwaren uit Dordrecht. Over zijn onfortuinlijke afkomst schreef ik eerder: 'Leven beneden de maat' in *Gen. magazine* 2016 nr 4. Ik heb mijn grootmoeder nooit gekend, dus ik weet niet hoe zij de tijd bij haar stiefvader heeft ervaren, maar ik heb altijd het gevoel gehad dat zij als een koekoeksjong werd behandeld, en dat hij haar een uitermate streng katholieke opvoeding heeft gegeven. Maria Helena kreeg samen met Franciscus nog eens tien kinderen, waardoor het leven beslist geen vetpot geweest zal zijn. Dat zal ook hebben meegespeeld in de beslissing Wilhelmina (die waarschijnlijk

sigarenmaker. (Het vijfde kind was al als baby overleden.) Alleen de oudste dochter lijkt haar zaakjes minder goed op orde te hebben gehad. Zij werd in 1869 ingeschreven in het Rotterdamse bevolkingsregister met als beroep 'publieke vrouw'. Josina Rebecca Zegers, mijn betovergrootmoeder, was toen 19 jaar oud.

Zandstraatbuurt

Tussen 1882 en 1896 kreeg ze zes kinderen. Van geen van hen is de vader bekend; drie stierven een paar maanden

na de geboorte. Josina was overigens al 46 jaar oud toen ze de jongste kreeg. Op een gegeven moment werd de kuise aantekening 'Pr' (die naar ik aanneem voor 'prostitutuee' stond) op haar Rotterdamse gezinskaart (van later datum dan de bevolkingsregisters) doorgehaald en vervangen door 'werkster'. Josina's oudste dochter Maria Helena stond geregistreerd als 'wasmvrouw', haar jongere zus Wilhelmina Jacoba als fabrieksarbeidster. Beide dochters hadden echter ook al buitenechtelijke kinderen op de wereld

Momentopname uit het Rotterdamse straatleven in de Zandstraat. Prentbriefkaart, rond 1910. Coll. Stadsarchief Rotterdam

'Mien' werd genoemd) nog voor haar zestiende verjaardag naar de Jozef Israëls-laan in Den Haag te sturen om er als inwonende dienstbode te gaan werken. Hoewel het een mooi huis was in een mooi deel van de stad, kan ik me voorstellen dat Mien het vreselijk moeilijk had, als jong meisje ver van huis, in een totaal ander milieu dan ze gewend was. De betrekking was ook geen succes; zeven maanden later keerde ze alweer terug naar haar familie, om hetzelfde jaar nog naar een andere werkgever te worden gestuurd.

Redding van gevallen vrouwen

En toen sloeg het noodlot pas goed toe. Rond haar negentiende verjaardag raakte Mien zwanger. Ik weet natuurlijk niet of Mien er zelf een wat losse moraal opna hield of dat de heer des huizes zich aan haar heeft vergrepen, feit is dat ze iets meer dan een week na de geboorte van

haar zoon - niet onwaarschijnlijk onder druk van haar stiefvader - vertrok naar het rooms-katholieke doorgangshuis aan de Jonker Fransstraat in Rotterdam, dat werd gerund door de 'St. Magdalena-Vereniging tot redding van gevallen rooms-katholieke vrouwen'. De doelstelling van de vereniging was het verschaffen van een tijdelijk onderkomen aan de ongetrouwde moeders en ook 'om haar den overgang van de wereld naar een der gestichten van den goeden Herder geleidelijk te maken en te vergemakkelijken'. De meisjes bleven doorgaans een dag of tien in het doorgangshuis, waarin ze onderwezen werden in 'de waarheden van den godsdienst', waarschijnlijk veel moesten bidden, en in het reine moesten komen met hun bezoedelde geweten. Mien is echter nooit in een van de gestichten terechtgekomen, in tegenstelling tot haar twee onwettige kinderen. In 1925 was het namelijk weer raak, en

werd Maria Helena junior geboren, nu waarschijnlijk in het doorgangshuis zelf. Het jaar erop werd Maria's oudere broertje, Franciscus, ondergebracht bij de Stichting Schiefbaan Hovius in Huize Groenestein in Den Haag. Mien verhuisde vanaf dat moment bijna ieder jaar naar een nieuw adres, en de kleine Maria Helena verhuisde met haar mee. Op haar gezinskaart staat ze ook een paar keer vermeld als 'niet op te sporen', of 'zonder vaste woonplaats'.

Barbaarse opvoedpraktijken

Via een advertentie in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van donderdag 14 november 1929 werd Mien opgeroepen te verschijnen voor de Arrondissementsrechtbank in Rotterdam 'teneinde te worden gehoord op een haar betreffend request, ingediend door den Voogdijraad'. De stukken van deze raad bevinden zich in het Nationaal Archief in Den Haag en

De Zandstraatbuurt was een berucht deel van de stad, met variëte, prostitutie en criminaliteit

zo kwam ik achter het schokkende verhaal van mijn oma en haar twee kinderen. In een brief aan de rechtbank van 9 november 1929 schreef de voogdijraad dat Mien bij de politie slecht aangeschreven stond, dat haar zoontje door de St. Magdalenereniging in Huize Groenestein was geplaatst, en dat ze haar dochtertje van het ene naar het andere adres sleepte en haar sterk verwaarloosde. Mien zelf zou daarentegen goed gekleed door het leven zijn gegaan en inmiddels samenwonen met ene Hijman, wiens identiteit ik tot op heden niet heb kunnen achterhalen.

Ze verscheen niet op het vastgestelde tijdstip bij de rechtbank, en de officier van justitie stemde in met het verzoek van de voogdijraad om haar de voogdij over haar kinderen te ontnemen. Miens dochtertje Maria Helena was inmiddels door de raad net als haar broer ondergebracht in Huize Groenestein. Ik heb geen idee wat mijn grootmoeder moet hebben gevoeld bij het verlies van haar kinderen, maar het is vrijwel zeker dat Franciscus en zijn zusje er een vreselijke tijd hebben gehad. Na onderzoek door de commissie-Deetman in 2010-2011 kwam aan het licht dat Groenestein er bijzonder barbaarse opvoedpraktijken opna hield. Mishandeling en seksueel misbruik waren aan de orde van de dag. Zoals een ex-bewoner het verwoordde: 'De enige aandacht die je kreeg, was een knal voor je kop', en een ander: 'Groenestein draag je met je mee, je hele leven lang. Het is een ernstige handicap en niemand die het aan je ziet.' Joep Doh-

men schreef in *Vrome zondaars. Misbruik in de Rooms-Katholieke kerk* in 2010 over een onderzoek dat de politicus D.J. Broekhuizen in 1930 had gepubliceerd over de excessen en het misbruik dat werd gepleegd door priesters, broeders en zusters die de katholieke instituten leidden. Groenestein, 'een broeinest van ongerechtigdheden', werd het vaakst genoemd. Het is moeilijk voor te stellen dat mijn oom en tante hier hun jeugd hebben doorgebracht. De beschrijvingen van slachtoffers in het boek van Dohmen zijn ronduit weerzinwekkend. Het schrijvendst vind ik dat broer en zus geen steun en troost bij elkaar konden zoeken; op het moment dat Maria Helena zich na drie jaar bij haar broertje in Groenestein voegde was hij net zes geworden, de leeftijd waarop jongens en meisjes gescheiden van elkaar werden ondergebracht. Het is niet duidelijk wanneer zij het gesticht hebben verlaten. Franciscus is op 6 april 1937 uitgeschreven uit de gemeente Den Haag met bestemming Angeren. In 1946 dook hij kortstondig op op de persoonskaart van Mien; twee jaar later trouwde hij in Haarlem. Dit huwelijk werd echter twee jaar later alweer ontbonden. In 1954 stapte hij voor de tweede keer in het huwelijksbootje, maar na een huwelijk van 25 jaar volgde de volgende echtscheiding. Franciscus is overleden in het jaar 2000. Maria Helena is nooit getrouwd. Van haar is mij verder niet meer bekend dan dat ze op 20 mei 2012 in Leidschendam-Voorburg is gestorven.

Sien Hoornik, prostituee, model en enige tijd verloofde van Vincent van Gogh, was even oud als Josina Rebecca Zegers en woonde in dezelfde periode als zij in de Zandstraatbuurt in Rotterdam. Zouden ze elkaar gekend hebben?

Vincent van Gogh, kop van een vrouw, potlood, lithografisch krijt op papier Den Haag, december 1882-januari 1883. Coll. Van Gogh Museum, Amsterdam

Woonwagen nr. 2058

Maar het verhaal gaat door. Op het moment dat ze de voogdij over haar twee oudste kinderen kwijtraakte, had Mien inmiddels een derde kind gekregen: Jozephus Johannes Segers. Ze stond weereens geregistreerd als 'niet op te sporen', maar een paar dagen later werd ze ingeschreven aan de Nieuwehaven in Rotterdam, volgens de voogdijraad het adres van de mysterieuze 'Hijman'. Misschien was hij de vader van haar derde kind, misschien ook niet, want al snel deed een andere man zijn intrede in het leven van mijn oma. In 1931 verhuisde Mien naar Amsterdam, waar ze kamers huurde in de Haarlemmerstraat, nummer 62. Op hetzelfde adres werd ene Martinus Albertus Thomas Verkleij ingeschreven, mijn opa. Ook hem heb ik overigens nooit gekend. Inmiddels had Mien een vierde kind gekregen, in een kelder-

woning aan het Singel, waar prostitutie vandaag de dag (en misschien toen ook al) duidelijk aanwezig is. Mijn vader heeft mij ooit eens het wilde verhaal verteld dat toen zijn vader aangifte ging doen van zijn geboorte, hij de baby meenam naar het stadhuis en op de terugweg met kind en al ergens in de kroeg was blijven hangen. Aangifte van de geboorte was echter niet gedaan door Martinus, maar door de vroedvrouw Wiebina Douwes. Mijn vader kreeg de achternaam Segers – die veranderde pas in Verkleij toen opa en oma na de Tweede Wereldoorlog (en nog eens drie kinderen verder) eindelijk trouwden. Mien staat in de geboortekte geregistreerd als inwonster van Rotterdam; de inschrijving van haar en Martinus aan de Haarlemmerstraat dateert van september 1931, zo'n vijf maanden na de geboorte van mijn vader. In juni van het jaar 1932 verhuisden Martinus en Mien met hun twee kinderen

naar Overschie, waar eerstgenoemde als hoofd van het gezin staat geregistreerd, en bij mijn oma de aantekening 'n.v.w.' is gemaakt – niet verwant. Slechts enkele maanden later verkasten ze naar Capelle aan den IJssel, waar het volgende kind werd geboren, en na twee jaar keerden ze terug naar Rotterdam. Daar volgden de adressen elkaar in rap tempo op. Mogelijk hebben mijn grootouders gebruikge-

Mishandeling en seksueel misbruik waren in Groenestein aan de orde van de dag

maakt van de 'speciale aanbiedingen' die huisbazen in die tijd deden om nieuwe huurders te trekken: een maand gratis huur, een fris nieuw behangetje – of ze vertrokken gewoon zonder de huur te betalen. Aan deze tocht kwam een eind doordat ze in 1935 hun intrek namen in woonwagen nr. 2058, 'staande Terbregscheweg achter no. 29', die Martinus van zijn vader had geërfd.

'Onbekend waarheen'

En toen verdween opa. In de bevolkingsregisters staat hij vanaf dat moment aangeduid als 'niet op te sporen', net nadat Mien hem verteld moet hebben dat hij opnieuw vader zou worden. Gerarda Wilhelmina werd in april 1937 geboren. Een paar maanden later vertrok Mien met haar kinderen naar het woonwagenkamp Nieuw Terbregscheweg, waar Martinus even later weer opdook. Nu stond hij officieel geregistreerd als inwonend bij Wilhelmina Segers. Dit 'inwonen' was niet zonder gevolgen: in 1938 werd het vijfde en laatste kind geboren. Het jaar erop ging Martinus er weer vandoor, 'vertrokken onbekend waarheen'. Hij keerde pas terug kort na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. En toen, misschien wel in de euforie van het bevrijdingsjaar, besloten Mien en Martinus te trouwen en wel op 8 augustus 1945. Miens stiefvader Franciscus was inmiddels overleden; haar moeder Maria Helena woonde in die tijd in Schiedam. De twee vrouwen moeten nog contact hebben gehad, want mijn vader vertelde ooit dat het gezin in zijn jeugd vaak op vakantie ging naar Kethel, en dat hij

Huize Groenestein, rond 1900.
Coll. Haags Gemeentearchief

Het woonwagenkamp aan de Terbregseweg in 1957.
Coll. Stadsarchief Rotterdam

dat tegenover zijn vriendjes dan uitsprak als 'ketel' om het buitenlands te laten klinken. Maar Kethel was dus ook de wijk in Schiedam waar zijn grootmoeder woonde, en over haar heeft mijn vader nooit met een woord gerept. In mei 1946, nog geen jaar na hun huwelijk, lijkt het definitief mis te zijn gegaan tussen mijn grootouders. Vanaf dat moment woonden ze permanent op verschillende adressen. Pas 23 jaar later, op 20 juni 1969, werd de officiële echtscheiding uitgesproken. Martinus bleef wispelturig en wisselde regelmatig van beroep; van handelsreiziger tot verhuizer, van koopman tot emballeur. In 1948 vertrok hij weer eens 'onbekend waarheen', in 1951 dook hij op in Amsterdam en vestigde zich in 1953 in Den Haag, waar hij op de hoge leeftijd van bijna 94 jaar overleed.

Mien is tot haar dood op verschillende adressen in Rotterdam blijven wonen en overleed op 15 juli 1980, naar verluidt na een val van een trapje. Mijn vader had alle contact met haar verbroken omdat ze fel tegen zijn huwelijk met mijn moeder was, een gescheiden katholieke vrouw. Gezien haar eigen achtergrond een typisch geval van meten met twee maten. Uit het weinige dat mijn vader over haar vertelde, kan ik opmaken dat zij een harde, verbitterde vrouw was geworden, die regelmatig zenuwzinkingen had en dan dreigde zichzelf van kant te maken.

De keten doorbroken

Maar, wederom gezien haar eigen achtergrond, dat begrijp ik heel goed. Sommige mensen die ik over haar en mijn andere voormoeders vertel, vragen mij of ik geen moeite heb met dat verhaal, of ik geen

schaamte voel. Nee, waarom zou ik? Door hun levensverhaal te reconstrueren heb ik alleen maar begrip gekregen voor de moeilijke en soms misschien hartverscheurende beslissingen die zij hebben moeten nemen in hun leven. En in plaats van schaamte voel ik eerder trots, trots dat ik uiteindelijk de keten heb kunnen doorbreken en (al zeg ik het zelf) behoorlijk goed terechtgekomen ben. En ik stel me zo voor dat mijn betovergrootmoeder Josina Rebecca, de 'publieke vrouw', vanuit het hiernamaals naar me kijkt, me een vette knipoog geeft en in onversneden Rotterdams tegen me zegt: 'Goed gedaan, wijffie!' •

Jacqueline Verkleij is onderzoeker bij het CBG|Centrum voor familiegeschiedenis.